

KİTAP DEĞERLENDİRME

Ahmet Karaçavuş, *MEKTÛBÂT-I SIRRI PAŞA*, Serander Yayınları, Trabzon 2011, 221 s.

*Ahmet KÖKSAL**

19. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nin köklü değişim yüzyılıdır. Bu dönemde Osmanlı aydınları da düşünce bağlamında reformist ve gelenekçi olarak iki ana saf oluşturmuşlardı. Türkiye Cumhuriyeti'nin düşünsel alt yapısını oluşturan bu düşünce ekolleri arasında keskin bir fark görülse de bu iki düşüncenin tarafları olan aydınları birbirlerinden tümüyle ayrı olarak değerlendirmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Zira çoğu zaman modernist faaliyetlerin diğer taraftan ayrıldığı faktör "saltanat" olmaktadır. Osmanlı ilmi ve siyâsi hayatında rol alan aktörler, uygulama sahasında ortak yanları ile de dikkat çekmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Giritli Sırrı Paşa oldukça ilginç bir portre olarak karşımıza çıkar. Kendisi önemli bir müfessir olmasının yanı sıra modern yönetim bilgilerine sahip ancak gelenekçi tavrını da sürdüren bir kişiliktir.

Kendi döneminde Sırrı-i Giridî olarak tanınan Giritli Sırrı Paşa, 1844-1895 yılları arasında yaşamış, Girit'te başlayan yaşamı İstanbul'da sona ermiştir. Son dönem Osmanlı devlet adamları içerisinde başarılı bir idareci olması yanında çok yönlü bir aydın portresi de çizmektedir. Sırrı Paşa 'yı tanımak, doğru tahlil etmek, düşünce dünyasını açmak, gerek siyâsi - idari meseleler gerekse fikhi, edebi konulardaki düşüncelerini değerlendirmek, 19. Yüzyılda geleneksel anlayış özünde değişimi ve özden çıkan tekâmülü savunan düşünce yapısını daha iyi ortaya çıkaracaktır.

Sırrı Paşa, Türk edip ve âlimleri içerisinde önemli bir yer edinmiş olmasının yanında idarecilik yönüyle de başarılı olmuştur. Sırrı Paşa

* Okt., KTÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, TRABZON.

yaşadığı dönem itibariyle siyasi, fikri, idari çalkantıların bulunduğu ve bunun etkilerinin ciddi bir şekilde topluma yansıdığı bir zaman diliminde yaşamıştır. Memuriyet hayatına Kandiye’de başlamış ve Osmanlı bürokratik sisteminde alaylı geleneğin içerisinde kâtiplik, mektupçu muavinliği, mektupçuluk, mutasarrıflık, valilik gibi görevlerde bulunmuştur. Trabzon, Kastamonu, Ankara, Sivas, Diyarbakır, Adana, Bağdat vilayetlerinde valilik yapmıştır. Valilik görevlerinin tümü II. Abdülhamid döneminde gerçekleşmiştir. Yazarın özgeçmişine ve esere geçmeden önce yazara ait Sırrı Paşa tanımlamasını vermek; yazarın gözüyle önemli bir Osmanlı aydını olarak Sırrı Paşa’nın yerini göstermesi bakımından faydalı olur kanaatindeyiz: *“onun kimliğinden hareketle dönemin çoklu kimlik ve eklektik düşünce etrafında örülen didaktik tarzının, batıcı ya da gelenekçi fark etmez, aydın ve bürokratları için belirleyici olduğu söylenebilir”*.

Burada bahsedilen eser; sunuş, önsöz, giriş ve Mektûbât-ı Sırrı Paşa adlı eserin transkripsiyonundan oluşmakta ayrıca eserin sonunda bir indeks bulunmaktadır.

Önsöz’de yazar, eseri yayına hazırlamaktaki amacını *“son dönem Osmanlı tarihine yazdığı eserler, yaptığı görevler ve ‘kana dayalı aristokrasiyi çağrıştıran geniş ailesi ve aile ilişkileri’ ile damgasını vuran bir Osmanlı bürokrat-aydınının elden geldiğince günümüz okuyucusuna tanıtılmaktır”* sözleriyle ifade eder.

Mektûbât-ı Sırrı Paşa isimli eser, Sırrı Paşa’nın çeşitli resmi ve özel evraklarından oluşmaktadır. Karaçavuş’a ait bu çalışmada Sırrı Paşa’nın 1301 yılında “Âsâr-ı Hâme-i Sırrı Paşa” adıyla Trabzon’da basılan eser ile 1303 yılında İstanbul’da basılan “Mektûbât-ı Sırrı Paşa” bir bütün olarak ele alınmış ve aralarında bazı farklılıklar bulunan bu iki eser birlikte transkribe edilmiştir. Karadeniz ve Trabzon tarihine katkı sağlaması düşüncesinden hareketle Mektûbât’ın sadece birinci cildi transkripsiyona dâhil edilmiş ve Kitapçı Arakil tarafından 1303/1887’de İstanbul’da basılan nüsha esas alınmıştır. Çalışmada çeviriler bugünkü yazım ve transkripsiyona uygun biçimde verilmiş ayrıca orijinal dipnotlar da belirtilmiştir.

Eserdeki resmi evrak Sırrı Paşa’nın Trabzon, Kastamonu, Ankara valiliklerini kapsamaktadır. Bu evraklara ek olarak Paşa’nın çeşitli zamanlarla yaptığı yedi konuşma ile edebi ve kişisel evrakı içerisinde kırk kadar nazmı ve on dokuz özel mektubu bulunmaktadır.

Giriş kısmında öncelikle Sırrı Paşa’nın hayatı ve ailesi ile ilgili bilgiler verilmektedir. Ailesi, memuriyet görevleri, eğitim sürecinden bahsedildikten

sonra “*Aile Hayatı*” bahsinde eşi ve çocukları hakkında bilgiler yer almaktadır. “*Yetiştirdiği Ortam, Kişiliği ve Düşünceleri*” bahsinde öncelikle Girit’in dinsel-kültürel hayatına değinilmekte sonrasında “*Bektaşılık etkisi*” ve “*Celvetilik etkisi*” üzerine tahliller yapılmaktadır.

Yazar, Osmanlı bürokratik eğitiminin Sırrı Paşa üzerindeki etkisine de değinmiş ve geçirdiği bu eğitim süreci ile doğrudan ilgili olarak Paşa’yı “*Tanzimat ideolojisine muhalif tavır geliştiren evrimci kanadın bir mensubu*” olarak değerlendirmiştir. Giriş kısmının sonunda Sırrı Paşa’nın diğer eserlerinin listesi verilmiş ve “*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*” hakkında bir tanıtım ve değerlendirme yapılmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Karaçavuş tarafından hazırlanan bu çalışma; Osmanlı Devleti’nin son döneminde fikri alt yapısı bakımından en önemli isimlerden biri olan ancak tanınmışlığı görece aynı oranda olmayan Sırrı Paşa’nın; resmi evrakları üzerinden Osmanlı devlet düzeninin işleyişin anlaşılabilmesi, şiirleri ve özel mektupları üzerinden de nazım ve nesirdeki ustalığının ortaya konması, aynı zamanda önemli bir edebi eser hususiyeti göstermesi bakımından da dikkate değerdir.

Bu bağlamda söz konusu eser; gerek şehir tarihçiliği açısından Trabzon ve Karadeniz tarihi çalışmalarına yapacağı katkı, gerekse Osmanlı devlet düzeninin taşradaki yansımalarının daha iyi anlaşılabilmesi ve en önemlisi Tanzimat sürecinde geleneksel anlayışla yetişmiş bir Osmanlı aydınının düşünce dünyasının ortaya çıkarılabilmesi yönleriyle bundan sonraki çalışmalara da önemli bir kaynak teşkil edecektir.

